

Raport științific pe anul 2015

Transgresarea prescripțiilor bisericii: practica religioasă în Transilvania medievală și modernă timpurie

PN-II-ID-PCE-2011-3-0359
Nr. Contract 225/2011

Director proiect
Conf. Dr. Maria Silvia Crăciun

Un prim obiectiv al proiectului pentru anul 2015 a fost integrarea cercetării din România într-un context internațional. Acest obiectiv urma să fie realizat prin angajarea unor cercetători din străinătate și a unor cercetători din afara instituției gazdă cu experiență profesională specifică care să lucreze împreună cu echipa de cercetare în acest proiect. Deși reducerea drastică a bugetului grantului pentru anul 2015 nu a permis recrutarea unor cercetători externi, membrii echipei de cercetare au încercat - prin prezentările la conferințele internaționale și prin publicațiile lor - să susțină viu dialogul cu comunitatea academică internațională și să transfere în cadrul cercetării naționale principalele sugestii formulate în cercetarea științifică europeană în legătura cu aspecte specifice, circumscrise temei generale a proiectului (probleme pertinente integrării soluțiilor devoționale ale laicului în discursul clerical, problema patronajului artistic și adaptarea ofertei instituționale ecleziastice la ritmul vieții religioase cotidiene).

În aceleași condiții restrictive financiar, angajarea unor cercetători din străinătate în echipa proiectului nu a mai fost posibilă și astfel informarea istoriografiei internaționale cu privire la cercetarea locală a avut loc cu ajutorul participărilor la conferințe unde discuțiile în interiorul secțiunilor tematice și în cadru informal au permis comparația cu demersuri și rezultate similare. De exemplu, Ovidiu Ghitta, ca lector invitat al Institutului de Istorie al Academiei Maghiare, în februarie a susținut la Budapesta o conferință despre aspectele identitare (identitate religioasă, regională, etnică, lingvistică) relevate de o conscripție din anul 1773, întocmită de preotul greco-catolic român din satul Tămaia (comitatul Satu Mare). Parohul s-a abătut evident de la norma, de la regula, impusă de stat în realizarea conscrierii generale a populației din Ungaria habsburgică, ceea ce face ca documentul său să fie mai bogat în detalii, mai generos în transmiterea unor amănunte despre comunitatea păstorită, pe care autoritățile guvernamentale nu le avuseseră în vedere. La propunerea directorului institutului, profesorul Fodor Pál, textul conferinței va fi publicat în acest an în revista *Történelmi Szemle*, indexată BDI.

În mod similar, participarea unora dintre membrii echipei de cercetare în proiecte internaționale a facilitat stabilirea unor contacte academice și identificarea unor parteneri de dialog. De exemplu, Carmen Florea și Mária Lupescu Makó au făcut parte din proiectul MARGEC (« Marginalité, économie et christianisme. La vie matérielle des couvents mendiants en Europe centrale (v. 1220 - v. 1550) »), un program de cercetare coordonat de Marie-Madeleine de Cevins (Universitatea din Rennes), susținut financiar de către ANR (Agence Nationale de la Recherche ANR-12-BSH3-0002) a cărui echipă este una multi-

disciplinară, fiind alcătuită din istorici, arheologi, istorici de artă din Franța și din țările Europei Central-Răsăritene (Polonia, Cehia, Ungaria și România). Scopul proiectului este acela de a analiza viața și practicile economice ale conventelor mendicante masculine din Europa Central-Răsăriteana la sfârșitul evului mediu și începuturile modernității. Investigarea practicilor economice mendicante poate să evidențieze în ce măsură în zone mai puțin urbanizate decât cele din Franța sau Italia sărăcia asumată în mod voluntar a constituit un factor de reglementare economică și socială prin impulsurile date circulației bunurilor în contextul unei economii a salvării. Proiectul a constituit o oportunitate de excepție pentru desfășurarea unor cercetări paralele, coordonate pe baza acelorași criterii.

Participarea unora dintre membrii echipei de cercetare în realizarea unor volume colective, fie în calitate de editori fie în calitate de contributory, a permis o strânsă colaborare atât cu editorii volumului în cauză cât și cu cercetătorii care au contribuit la realizarea acestuia elaborând strategii comune de analiză a materialului, modalități similare de prelucrare a datelor și nuanțarea unor paradigme interpretative. Astfel, Maria Crăciun a colaborat la elaborarea volumului dedicat bisericilor parohiale în perioada modernă timpurie, editat de Andrew Spicer, volum care urmează să apară până la sfârșitul acestui an la editura Ashgate. Tema avea tangență cu proiectul coordonat de cercetătoare datorită faptului că parohia constituie contextul primordial de desfășurare a vieții religioase în timp ce biserica parohială este deseori cadrul principal al devoțiunii individuale și colective. Colaborarea cu editorul volumului, care s-a consolidat în timp prin participarea în proiecte comune și interese similare de cercetare asociate cu rolul vizualului, al obiectului și al dinamicii spațiale în constructul experienței religioase a fost dublată de colaborarea cu alți contributory la volum, Evelin Wetter de pildă interesată de desfășurarea liturghiei luterane și în special de paramentele utilizate în biserică. Maria Crăciun a fost unul dintre contributoryii unui volum dedicat Reformei în Europa centrală, publicat în acest an la editura Brill, unde a colaborat îndeaproape atât cu coordonatorii acestuia, Howard Louthan și Graeme Murdock cât și cu o cercetătoare din Polonia, Grazyna Jurkowlanec împreună cu care a semnat capitolul referitor la cultura vizuală. Venind din spații istoriografice diferite și având formații profesionale diferite în domeniul istoriei și respectiv istoriei artei cele două cercetătoare au trebuit să negocieze abordarea unui material divers a cărui analiză ducea deseori înspre concluzii contradictorii.

În mod similar, Ovidiu Ghitta a coordonat (în colaborare) volumul "Dal cuore dell'Europa. Omaggio al Professor Cesare Alzati per il compimento dei 70 anni" (Centrul de Studii Transilvane & Presa Universitară Clujeană), în care sunt incluse și contribuțiile câtorva

dintre membrii echipei implicate în acest grant. Publicarea textelor în limba italiană face demersul mai accesibil în context internațional măbind impactul istoriografic al acestuia. Ovidiu Ghitta a publicat volumul *Pânea pruncilor (The infants' bread) [Text tiparit]: a post-tridentine catechism from the beginnings of Habsburg Transylvania* / Ovidiu Ghitta ; transl. into English by Carmen-Veronica Borbely; summary transl. into French by Olimpia Verger, Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2015, 194 p., ISBN 978-963-414-039-9. Cartea analizează un text menit să contribuie la edificarea în Transilvania a unor comunități catolice încadrate riguros în paradigma doctrinară și devoțională post-tridentină, un text combativ („anti-eretic”, dar și ostil ritualurilor „superstițioase” tradiționale), ce trasează apăsat frontiera dintre licit și ilicit, dintre ceea ce era prescris și ceea ce era condamnat. Astfel prin tema abordată, volumul face cunoscut unui public mai larg demersurile și mizele acestui proiect de cercetare concentrat asupra normelor și transgresării acestora.

Tot în sensul menținerii dialogului cu cercetarea internațională, Mária Lupescu Makó a propus inițierea unui forum virtual pe site-ul proiectului dedicat unor teme abordate în cadrul acestuia. Întrebările trimise cercetătorilor din țară și din străinătate vor fi publicate împreună cu răspunsurile pe aceeași pagină web.

În ceea ce privește confruntarea rezultatelor cercetării cu abordări similare din cercetarea internațională, în anul 2015 activitatea lui Carmen Florea în cadrul grantului s-a concentrat pe două mari aspecte: acumularea bibliografică (prin colectarea bibliografiei relevante și a fișelor de lectură) și - prin sintetizarea rezultatelor acestei cercetări, testarea modelelor propuse în istoriografia internațională folosind materialul documentar transilvănean. Subiectul de cercetare avut în vedere l-a constituit modul în care activitatea ramurii observante a Ordinului Franciscan în Transilvania în secolul al XV-lea, din punct de vedere instituțional ordinul religios cu cele mai numeroase fondări de convente în această perioadă, a integrat viața religioasă cotidiană a femeilor (prin intermediul numeroaselor așezări ale terțiarelor), respectiv a bărbaților (la nivelul conventelor masculine). A fost urmărită atât conturarea unei oferte instituționale, ținându-se cont de complicatele raporturi de putere ale regiunii la mijlocul secolului al XV-lea (evidențiate de cercetările lui Pál Engel, Stanko Andrić, Marie-Madeleine de Cevins, György Galamb, Ludovic Viallet), cât și specificul devoțiunii franciscane (discutată în ample studii dedicate acestei fenomen cum ar fi cele ale lui André Vauchez, Roberto Rusconi, Letizia Pellegrini, Jo Ann McNamara și Catherine M. Mooney).

În anul 2015, Mária Lupescu Makó a abordat o temă nouă - vestimentația nobiliară din epoca premodernă în Transilvania - folosind în principal aceeași sursă pe care o explorase și

în demersurile ei anterioare, testamentele. Cercetătoarea a fost de data această interesată de examinarea rolului de indicator de statut, al rolului social al veșmintelor de la sfârșitul secolului al XVI-lea și din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Deja prin alegerea acestui subiect cercetarea Máriei Lupescu se aliniază tendințelor internaționale și unor preocupări din ce în ce mai răspândite pentru analizarea culturii materiale. Din această perspectivă Mária Lupescu Makó a operat acumulările bibliografice necesare explorării acestei noi teme: astfel pe tema reglementărilor vestimentare cercetătoarea a consultat: Neithard Bulst, *Kleidung als sozialer Konfliktstoff. Probleme kleidergesetzlicher Normierung im sozialen Gefüge*, în *Saeculum*, 44, 1993, p. 32-46. <http://pub.unibielefeld.de/luur/download?func=downloadFile&recordOId=1784955&fileOId=2314612>; Alan Hunt, *Governance of the Consuming passions: A History of Sumptuary Law*, London-New York, Palgrave Macmillan, 1996; Catherine Kovesy Killerby, *Sumptuary Law in Italy 1200-1500*, Oxford, Clarendon Press, 2002. Pentru Ungaria: Endrei Walter, *Patyolat és posztó* [In și postav], Budapest, Magvető Kiadó, 1989, p. 110-116; Szende Katalin, *A luxus fogalma és a luxusigények kielégítése a középkorban* [Conceptul de lux și satisfacerea cererilor de lux în Evul Mediu], în Horváth Sándor - Szulovszky János (edit.), *Luxusiparok. Válogatás a IX. Kézművesipartörténeti Szimpózium előadásaiból* [Industria de lux. Culegere din comunicările celui de al IX-a Simpozion de Istoria Industriei Manufacturiere], Budapest-Veszprém, 1997, p. 13-24; Zimányi Vera, *Néhány szempont az életszínvonal változásához a 17. századi Magyarországon* [Câteva opinii legate de schimbarea nivelului de trai în Ungaria secolului al XVII-lea], în Idem (coord.), *Óra, szablya, nyoszolya (Életmód és anyagi kultúra Magyarországon a 17-18. században)* [Ceas, sabie, pat. Mod de viață și cultură materială în Ungaria în secolele al XVII-XVIII-lea], Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 1994, p. 7-18; Kovács Kiss Gyöngy, *Adatok a viselet szabályozásáról a XVI-XVII. századi Kolozsváron* [Date privind reglementările vestimentare în Clujul secolelor al XVI-XVII-lea], în Dáné Tibor Kálmán – Egyed Ákos – Sipos Gábor – Wolf Rudolf (coord.), *Kolozsvár 1000 éve* [Cluj, 1000 de ani], Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület – Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, 2001, p. 74-77; pentru surse vizuale a consultat albumele vestimentare: Robert Born, *Mapping Transylvania as a Multiethnic and Multiconfessional Region in Costume Books 17th-19th centuries*, în Constanța Vintilă-Ghițulescu (edit.), *From Traditional Attire to Modern Dress: Modes of Identification, Modes of Recognition in the Balkans (XVIth-XXth Centuries)*, Cambridge, Cambridge Scholar Publishing, 2011, p. 52-81. Problematika costumelor și a identității bazată pe același tip de surse, și anume albumele vestimentare, a fost preluată și de Deák Éva, *Öltözködés és identitás a 17-18. századi*

Erdélyben a viseletsorozatok tükrében [Îmbrăcămintă și identitate în Transilvania în secolele XVII-XVIII în lumina albumelor vestimentare], *Korall*, 55, 2014, p. 150-168. http://epa.oszk.hu/00400/00414/00046/pdf/EPA00414_korall_55_150_168.pdf; pentru legătura dintre îmbrăcămintă și statut social a consultat Carlo Marco Belfanti – Fabio Giusberti, *Clothing and Social Inequality in Early Modern Europe: Introductory Remarks*, în *Continuity and Change*, 15, 3, 2000, p. 359-365; Wim Blockmans, *The Feeling of Being Oneself*, în Wim Blockmans – Antheum Janse (edit.), *Showing Status. Representation of Social Positions in the Late Middle Ages*, Turnhout, Brepols, 1999, p. 1-18; Robert Jütte – Neithard Bulst, *Einleitung*, în *Zwischen Sein und Schein. Kleidung und Identität in der ständischen Gessellschaft. Saeculum*, 44, 1, 1993, p. 2-7. <http://pub.unibielefeld.de/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1785396&fileOid=2314881>; Martin Dinges, *Der "feine Unterschied". Die Soziale Funktion der Kleidung in der höfischen Gessellschaft*, în *Zeitschrift für Historische Forschung*, 19, 1992, p. 49-76; Pierre Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*, Cambridge, Harvard University Press, 1984; Idem, *Haute couture et haute culture*, în Idem, *Questions de Sociologie*, Paris, Les Éditions de Minuit, 1984/2002, p. 196-206. http://monoskop.org/images/4/47/Bourdieu_Pierre_Questions_de_sociologie_2002.pdf.

În al doilea rând, Mária Lupescu Makó a încercat o poziționare a interesului propriu pentru testamente în evoluțiile istoriografice principale în ultima jumătate de secol pornind de la premisa că folosirea și valorificarea testamentelor s-a schimbat de-a lungul deceniilor, examinarea lor depinzând de curente istoriografice, și chiar de regimurile politice. S-a putut contura destul de clar că după publicarea în masă a testamentelor cu scopul de a fi folosite ca surse istorice, primii care au acordat atenție sporită acestor documente au fost specialiștii în istoria dreptului. După istoricii dreptului, în primele decenii ale secolului XX a venit rândul celor interesați de istoria socială de a evalua din punctul lor de vedere testamentele. De atunci, aria de folosire a testamentelor ca surse s-a lărgit simțitor: testamentele sunt folosite în analizele de reconstituire a arborelui genealogic, în monografiile despre istoria unor orașe, în studierea strategiilor de stratificare a societății și de constituire a averilor, în analiza atitudinilor cu privire la religie, căsnicie și educația copiilor din diferite perioade – precum și în multe alte domenii. Începând din anii 1960-1970, analiza testamentelor a luat un nou avânt, cercetările fiind înlesnite nu numai de multitudinea de surse publicate, ușor accesibile, ci și de faptul că specialiștii în istoria socială care se ocupau cu studierea culturii materiale și a problemelor cotidiene din diferite perioade și-au dat seama de avantajele pe care le oferă un

asemenea tip de sursă “în masă”. Prin anchetarea actelor de ultimă voință pot fi soluționate chiar și probleme legate de demografie, structura familială, împărțirea averii, participarea femeilor și bărbaților în procesul muncii și în acumularea averii. Contribuția sociologiei se poate remarca mai ales prin studiile sociologului britanic Wilbur Kitchener Jordan, iar apoi prin aportul istoricilor francezi din anii 1970 (Vovelle, Chaunu, Ariès). Reprezentantii acestui curent, folosind metoda cantitativă, au cercetat, pe baza testamentelor, schimbările survenite în donațiile vremii. Lor li s-au alăturat prin anii 1980 cercetătorii americani (Epstein, Cohn). Paralel cu aceste investigații istoria mentalităților a câștigat tot mai mult teren, astfel că testamentele au fost utilizate mai ales pentru studierea istoriei morții și a atitudinilor în fața morții, școala istoriografică franceză remarcându-se în mod desosebit (Chaunu, Lebrun, Vovelle). După abordarea cantitativă, a venit vremea celei calitative și al posibilităților oferite de această metodă de interpretare. Reprezentantii acestui curent (în frunte cu Martin Bertram) au susținut unicitatea actului testamentar, prin urmare au militat pentru folosirea testamentelor ca surse narrative. Prin analizele sale, Gavitt a arătat că merită încercată abordarea calitativă și efectuată o analiză individuală a sursei mai ales atunci când dorim o reconstituire a sistemului de relații personale, familiare, de rudenie sau de prietenie ale testatorului sau relația sa cu partenerii de afaceri sau cu ceilalți membri ai breslei din care făcea parte.

În ultimele două decenii tot mai mulți cercetători din această parte a Europei recurg la folosirea testamentelor atunci când încep derularea unor programe de cercetare legate de istorie socială sau istorie-etnografică. Acest interes crescând s-a extins asupra analizei vieții religioase, a dreptului cutumiar, a structurii familiale, sau chiar asupra sistemului de relații dintre diferitele așezări. După publicarea selectivă și analiza timpurie a testamentelor membrilor elitelor locale, studiul testamentelor medievale din Centrul Europei ca surse seriale pentru istoria socială și disciplinele aferente a început să înflorească în ultimii 15-20 de ani. Cercetarea pe materialul ceh și croat merită în special atenție; primul datorită studiilor referitoare la influența husitismului și la cultura materială, folosind teste din Praga, Plzeň, Tábor, Kutná Hora și alte orașe mai mici; cel din urmă datorită contribuțiilor pentru istoria familiei și cea a bisericii bazate pe testamentele din Dubrovnik, Rab și Zadar. Analiza vieții cotidiene și a culturii materiale a fost și ea larg îmbrățișată.

În ceea ce privește literatura istoriografică maghiară și cea română putem observa că, din punct de vedere cronologic, privind cercetările testamentare este mai bogată în lucrări privind perioada premodernă și modernă decât în cele privind evul mediu. Pe de altă parte, studiile privind problemele legate de testamentele medievale transilvane, fie ele nobiliare sau burgheze, abia dacă își fac apariția pe această paletă istoriografică. Tangențial, testamentele

au fost utilizate și pentru surprinderea sentimentului carității în societatea transilvăneană din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, pentru identificarea cultului anumitor sfinți sau chiar pentru nașterea anumitor cutume cum ar fi donațiile pentru mântuirea sufletului. Din punct de vedere metodologic, analiza cantitativă pare să domine scena istoriografiei central-europene privind actele de ultimă voință. Publicarea testamentelor, a unor studii de caz, întăresc parcă această linie de cercetare. Supunerea testamentelor, mai ales în mediul austriac și maghiar, unor analize ce țin de domeniul culturii materiale, a vieții spirituale, a relațiilor familiare, indică însă și o preocupare crescândă din partea respectivilor cercetători față de analiza calitativă a actelor de ultimă voință. Influența sociologiei și a antropologiei juridice, atât de pregnantă în istoriografia occidentală, este mult mai puțin prezentă în preocupările istoricilor din această zonă. Încercări ce s-ar putea încadra din punct de vedere metodologic în această sferă de preocupări s-au materializat în analizele efectuate de Mónika Mátay pe testamente aparținând epocii moderne. Confruntând izvoarele proprii cu posibilitățile oferite de metodele de analiză prezente atât în cercetările occidentale cât și în cele locale, coroborarea metodei cantitative cu cea calitativă pare soluția optimă în momentul de față.

Integrând sugestiile oferite de acest periplu istoriografic, Mária Lupescu Makó a continuat cercetarea privind viziunea și atitudinea în fata morții a testatorilor din epoca premodernă. Pentru aceasta, a consultat ca surse scrise testamentele din Transilvania din secolele XVI-XVII, analizând pe de o parte practica legată de înmormântarea și comemorarea defunctului, iar pe de altă parte viziunea asupra lumii terestre și cea de dincolo ce se desprinde din preambulul testamentelor. Cercetarea a vizat și compararea practicii cu învățămintele Bisericii, și în ce măsură cutuma locală a reușit, mai mult sau mai puțin, să se concilieze cu prescripțiile Bisericii. De asemenea, am urmărit și schimbările ce au intervenit în aceste atitudini, datorită introducerii Reformei. Majoritatea surselor, adică actele de ultimă voință, au fost consultate fie prin edițiile tipărite, fie prin intermediul internetului, unele izvoarele scrise fiind digitalizate și accesibile pe pagina web a Arhivelor Naționale Maghiare. Utilizând asiduu bibliotecile Universității din Leeds și biblioteca Universității Central Europene din Budapesta, cercetătoarea a consultat mai ales literatura engleza referitoare la acest subiect. Sunt de menționat în mod deosebit: Howard Williams: *Death and Memory in Early Modern Britain*. Cambridge, 2006; Howard Williams (ed.): *Archaeologies of Remembrance. Death and Memory in Past Societies* (New York: Kluwer, 2003); Joelle Rollo-Koster – Kathryn L. Reyerson: *'For the salvation of my soul'. Women and Wills in Medieval and Early modern France*. St Andrews, 2012.

Prin abordarea subiectului cercetătoarea introduce metodologii inovatoare în spațiul național integrând sugestiile unei istoriografii europene pe această temă. Pornind de la constatarea că, în Europa medievală și premodernă cunoștințele legate de scriere și citire erau mult mai puțin răspândite decât în perioada modernă și că, prin urmare, trebuia descoperit “instrumentul vizual” cu ajutorul căruia informațiile nescrise să ofere explicațiile necesare privitorului, cercetătoarea s-a concentrat asupra valori de indicator identitar al vestimentației. Se pare că, pentru oamenii timpurilor medievale și premoderne, îmbrăcămintea reprezenta un instrument de decodificare economică/profesională, socială, etnică și de gen. Au identificat cu mare ușurință valoarea textilelor și formele hainelor ca semne bine înrădăcinate pentru ocupația, statutul social, starea materială și apartenența etnică și regională a purtătorilor. Dintre toate acestea, cele mai relevante au fost statutul social și sexul. Îmbrăcămintea masculină și cea feminină s-au distins destul de clar una de cealaltă. Pe lângă toate aceste aspecte, îmbrăcămintea putea semnala vârsta purtătorului, starea lui civilă și trebuia să se potrivească ocaziei cu care a fost purtată. Costumul are și astăzi o importantă funcție de diferențiere socială, fiind, în spațiul public, unul din elementele definiției ale elitei și bogăției. În decursul istoriei, acesta a reprezentat una dintre cele mai importante zone de manifestare a statutului individual: putea exprima nu doar starea socială ci și ambițiile purtătorului, dorința sa de a urca pe viitor în ierarhia socială.

Al doilea obiectiv al proiectului de a disemina rezultatele cercetării a fost atins în primul rând prin publicațiile membrilor echipei în anul 2015. Astfel directorul proiectului, Maria Crăciun a publicat împreună cu Grazina Jurkowlanec un capitol numit ‘Visual Cultures’ în volumul coordonat de Howard Louthan și Graeme Murdock, *A Companion to the Reformation in Central Europe* (Leiden/Boston: Brill, 2015), pp. 412-450; ISBN 978-90-04-25527-2, .“Non in mensis ligneis, sed in altaribus administratam esse coenam domini”. L’altare nelle chiese luterane della Transilvania nella prima età moderna’ în volumul coordonat de Ioan-Aurel Pop et al., *Dal cuore dell Europa. Omaggio al professor Cesare Alzati per il compimento dei 70 anni* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2015), pp. 209-228; ISBN 978-606-8694-03-0 și 978-973-595-839-8, ‘Tați și fii: masculinități alternative în Transilvania secolelor XV-XVI’ în volumul coordonat de Ioan Bolovan și Ovidiu Ghitta, *Istoria ca Datorie. Omagiu academicianului Ioan-Aurel Pop la împlinirea vârstei de 60 de ani* (Cluj-Napoca: Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2015), pp. 683-697; ISBN 978-973-7784-98-8. Maria Crăciun a mai predat spre publicare încă două articole care sunt programate să apară până la sfârșitul acestui an: ‘Unitarian Parish Churches in Early Modern Transylvania’ în volumul coordonat de Andrew Spicer, *Parish Churches in*

Early Modern Europe (Farnham: Ashgate, 2015), pp. 199-242 și ‘Transylvanian Lutheran Liturgical Practices in Comparative European Perspective’ în volumul coordonat de Irene Dingel și Ute Lotz-Heumann, *Entfaltung und zeitgenössische Wirkung der Reformation im europäischen Kontext / Dissemination and Contemporary Impact of the Reformation in a European Context* (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2015), pp. 345-375. Carmen Florea a publicat ‘Tradiție și inovație: "Apariția" Sf. Mihail în Transilvania medievală’ în *Istoria ca datorie. Omagiu academicianului Ioan-Aurel Pop la împlinirea vârstei de 60 de ani*, coordonatori Ioan Bolovan, Ovidiu Ghitta, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015, pp. 535-45, ISBN 978-973-7784-98-8 și ‘"For they wanted us to serve them:" Female Monasticism in Medieval Transylvania’ în *Women in the Medieval Monastic World*, volum coordonat de Janet Burton și Karen Stoeber (Brepols: Turnhout, 2015), pp. 211-29; ISBN 211-29 ISBN 978-2-503-55308-5. Un alt membru al echipei de cercetare, Ovidiu Ghitta a publicat ‘Episcopul Andrei Bacinschi și „Marele Iubileom” din 1777’, în volumul *Istoria ca datorie. Omagiu academicianului Ioan-Aurel Pop la împlinirea vârstei de 60 de ani* (coordonatori Ioan Bolovan și Ovidiu Ghitta), Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015, p. 605-619, ISBN 978-973-7784-98-8 și *Un nuovo indizio sull’uso del titolo di metropolia nella diocesi unita di Făgăraș*, în vol. *Dal cuore dell’Europa. Omaggio al professor Cesare Alzati per il compimento dei 70 anni*, (coordonatori Ioan-Aurel Pop, Ovidiu Ghitta, Ioan Bolovan și Ana Sima), Accademia Romana/Centro di Studi Transilvani & Presa Universitară Clujeană, 2015, p. 229-241, ISBN 978-606-8694-03-0; 978-973-595-839-8. Mária Lupescu Makó a publicat ‘“(Nu) haina îl face pe om. Îmbrăcămintea și purtătorul ei în Transilvania (secolele XVI-XVII)” în *Avere, prestigiu și cultură materială în surse patrimoniale. Inventare de averi din secolele XVI-XIX*, volum editat de Dan Dumitru Iacob (Iași: Editura Universității ”Alexandru Ioan Cuza”, 2015), p. 35-69, și a predat spre publicare încă două studii: ”Zis și scris: Oralitate și scriere în testamente” în *Scriere și societate în Transilvania (secolele XIII-XVII)*, volum editat de Susana Andea (Cluj: Argonaut, 2015), 19. p. și ”Sending Greetings during the Great War” în *World War I. The Other Face of the War*, volum editat de Ioan Bolovan și Oana Mihaela Tămaș (Cluj: Mega, 2015) (împreună cu Radu Mârza, sub tipar); ”Spoken and Written Words in Testaments: Orality and Literacy in Last Wills of Medieval Transylvanian Burghers” în *Uses of the Written Word in Medieval Towns. Medieval Urban Literacy II*. Ed. by Marco Mostert – Anna Adamska. Turnhout, Brepols, 2014, 271-297. p. (ISBN 978-2-503-54960-6, e-ISBN 978-2-503-55008-4) și ‘The Reform of the Monastic Orders in Late Medieval Transylvania.’ In: *Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére* (Arcana tabularii. Volum omagial László

Solymosi). Vol.I-II. Ed. Attila Bárány – Gábor Dreska – Kornél Szovák. Bp.-Debrecen, Magyar Tudományos Akadémia; Debreceni Egyetem; Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara; Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2014, I, p. 263-278. (ISBN 978-963-473-760-5ö, ISBN 978-963-473-746-9). Ciprian Firea a predat spre publicare alături de Adinel Dincă un studiu intitulat *Meșteșuguri artistice medievale și statutele lor în Transilvania. Un regulament inedit al breslei pictorilor din Bistrița*, care urmează să apară în *Ars Transsilvaniae* XXV/2015.

Participările la conferințe au servit pentru îndeplinirea aceluiași obiectiv. Astfel, Carmen Florea a prezentat lucrarea 'The Mendicant Ideal of Poverty in Late Medieval Transylvanian Towns' la conferința La pauvreté au quotidien/Everyday poverty (ca. 1220-ca. 1550), Wrocław, 21-23 mai 2015. Ovidiu Ghitta a ținut o prelegere *Egy "szabálytalan" összeírás tanulságai. Simon, tományi görög katolikus lelkész konskripciója 1773-ból* la Magyar Tudományos Akadémia, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest), 13 februarie 2015. Mária Lupescu Makó a prezentat lucrarea *Erdélyi Szent Márton kultuszhelyek* (Locurile de cult transilvane ale Sfântului Martin) la conferința internațională: *Via Sancti Martini - Szent Márton útjai térben és időben* (Via Sancti Martini – Călătoriile în spațiu și în timp ale Sfântului Martin), organizată de Institutul de Istorie a Academiei Maghiare, Primăria Municipiului Szombathely, Oficiul de Programe Sfântul Martin și Episcopia de Szombathely, la Szombathely, Ungaria (15-17 Aprilie 2015), *Renewal after Reform in Medieval Transylvania* la Congresul Internațional Medieval: *Reform and Renewal*, organizat de Institutul de Studii Medievale a Universității Leeds, la Leeds, Marea Britanie (6-9 Iulie 2015), *Zis și scris: Vorbirea și scrierea în testamente* la Conferința internațională: *Writing and Society in Transylvania, 13th-17th Centuries*, organizată de Institutul de Istorie "George Barițiu" a Academiei Române Filiala Cluj-Napoca și Facultatea de Istorie și Filosofie a UBB, Cluj-Napoca, România (17-18 Septembrie 2015), *Sending Greetings during the Great War* (împreună cu Radu Mârza) la Conferința internațională: *World War I. The Other Face of the War*, organizată de Centrul de Studii Transilvane a Academiei Române, Institutul de Istorie a Universității Karl Franzens din Graz și Facultatea de Istorie și Filosofie, UBB, la Cluj, România (12-14 Octombrie 2015) și *Egy régi-új forrástípus kutatása: testamentumok. Erdélyi körkép* (Cercetarea unui izvor vechi-nou: testamente. Panoramă transilvană) la Conferința internațională: *Erdély történetével kapcsolatos kutatások helyzete napjainkban (16-19. század)* (Stadiul cercetărilor legate de istoria Transilvaniei în zilele noastre, secolele XVI-XIX), organizată de Institutul de Istorie și □coala Doctorală a Universității Eszterházy Károly, la Eger, Ungaria (5-6 Noiembrie 2015).

Ciprian Firea a prezentat comunicarea *Scris și public în Transilvania evului mediu târziu. Câteva exemple de scriere monumentală și semnificațiile lor* în Conferința Internațională, **WRITING AND SOCIETY IN TRANSYLVANIA 13th-17th CENTURIES**, Cluj (17-18 Septembrie, 2015) (http://www.istoriescriere.academia-cj.ro/uploads/Program_Conferinta.pdf și *Simboluri și programe heraldice în Transilvania evului mediu târziu – câteva deschideri* în Colocviul Național *Puterea cuvântului, a exemplului și a simbolului*, Iași (29 octombrie 2015) (<http://www.uaic.ro/event/colocviului-national-puterea-cuvantului-a-exemplului-si-a-simbolului/>).

În 30-31 iulie 2015, Maria Crăciun și Ciprian Firea au efectuat o cercetare de teren în următoarele localități: Sibiu – Turnișor - Alțâna - Movile – Seliștat – Râșnov – Rotbav – Rupea - Homorod - Viscri – Sighișoara.

În ceea ce privește distribuția bugetului alocat pentru anul 2015, de **139663** lei, acesta a fost utilizat cu precădere pentru plata salariilor membrilor proiectului. Astfel, la capitolul de salarii se regăsește suma de **103565** lei, care acoperă retribuițiile lunare ale echipei, cu o suplimentare a bugetului pe luna decembrie, o recompensare a activității resursei umane care a reușit să își îndeplinească obiectivele și activitățile în ciuda diminuării bugetare pe anul în curs și a transferului pe anul 2016 a unor importante sume de bani. Cheltuielile de logistică de **2139,66** lei au fost minime, fiind axate pe diseminarea prin intermediul site-ului, întreținut și completat la zi cu activitatea științifică pe 2015, precum și pe plata auditului extern impus de contractul de finanțare. Suma de **6025,66** lei de la deplasări a fost utilizată cu precădere pentru deplasări la conferință și pentru a acoperi o deplasare de cercetare/documentare în țară. Cheltuielile indirecte, în sumă de **27932,58** lei, reprezintă 25 % din valoarea cheltuielilor directe. Astfel, totalul cheltuielilor a fost reprezentat de 139662,9 lei, suma necheltuită din valoarea alocată pentru 2015 fiind reprezentată de o economie rezultată din diferențele de curs valutar înregistrate la deplasările externe.

Director proiect
Conf. Dr. Maria Silvia Crăciun

